

DEVLET, DEMOKRASİ VE CUMHURİYET

Mustafa Kemal ATATÜRK

Milletin, ne olduğunu izah ederken, demiştim ki; Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

Şimdi, devlet ne demektir, bunu izah ve ifade edelim.

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

Bundan sonra, bu insan cemiyetinin coğrafi hudutlarla çevrilen bir mntıkada yerleşmiş olduğu görülür. Yine millet bahsinde demiştim ki; Türk milleti, Asya'nın garbında ve Avrupa'nın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttta yaşar. Onun adına **Türkeli** derler.

Milliyet meselesinin ferdî ve müşterek hürriyet meselesi olduğunu biliyoruz. Yani : Bir milleti teşkil eden fertlerin o millet içinde, her nevi hürriyeti; yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyeti emniyet altında bulunmak lâzımdır.

Kezalik bir milletin heyeti umumiyesinin her nevi hürriyeti, yani kendi topraklarında, haricin hiçbir müdahale ve tahdidi olmaksızın hür ve müstakıl yaşaması ve çalışması lâzımdır. İşte, devlet, gerek fertlerin hürriyetini temin için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin istiklâlini muhafaza edebilmek için kendine has bir nüfuz ve kuvvete malik olmalıdır.

O halde devlet : "**Muayyen mntıkada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan efradın mecmu heyetinden ibaret bir mevcudiyettir**".

Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika devleti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir.

O, bir siyasi nüfuzdur ki; devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur ve devlet, onu halk üzerinde tatbik etmek ve milleti haricen diğer milletlere kartı müdafaa eylemek salâhiyetine maliktir.

Bu siyasî nüfuz ve kudrete "irade, veya hâkimiyet" denir.

Madem ki, devlet bir iradeye, bir hâkimiyete maliktir, Hâkimiyet onu ifade ve infaz için birtakım vasıtalarla muhtaçtır. Bu vasıtaları ihtiva eden devlet teşkilâtında millet meclisi ve hükümet teşkilâtı esastır.

Asrımızda, bu esasî olan teşkilâtın istinat ettiği an'ane haline gelmiş, birtakım esasî prensipler vardır.

a) Demokrasi prensibi, halkçılık : Bu prensibe nazaran, irade ve hâkimiyet, milletin umumuna aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, hâkimiyeti millîye şekline inkılâp etmiştir.

b) Temsilî hükümet prensibi : Bu prensip, millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim eder.

c) Devletin teşkilâtı esasiyesini tespit eden kanunun, diğer kanunlara tefevvuku prensibi : Bu prensip, asrî teşkilâtı esasiye de, kanuniyetin ve adlî istikrarın müvellididir.

Bu saydığımız prensipler (a, b, c) demokrasi prensibinin binası gibi görülür. Filhakika demokrasi prensibi, ameli kıymetini ancak bu saydığımız prensipler sayesinde iktisap eder.

Devletin Hakimiyeti ve Devlette Hakimiyet

Devlette hâkimiyetin mevcudiyeti iki, esasî mesele tevhit eder :

1. Hâkimiyet neden ibarettir? Hâkimiyette ne vardır Hudutları nedir ?

2. Hâkimiyet istinaden hangi fiiller hukukîen yapılabilir?

Bu, devletin hâkimiyeti meselesidir. Bu meselede devlet dahilî mesnedinden, milletten ayrı olarak mücerret tasavvur olunuyor ve bu suretle siyasî kuvvetinin tabiat ve hudutları tayin ve tespit olunmak isteniyor.

Devletin siyasi kuvveti, sinesinde mevcut fertlerin ve cemiyetlerin, mevcudiyeti dolayısı ile tahdit olunmuştur; ne derece tahdit olunmuştur? Bunu, hukuku âme tayin eder.

Devletin diğer devletlerin ve kendi teşkilâtına dahil olmayan diğer eşhasın, mevcudiyeti dolayısıyla hâkimiyetinin derecesini de hukuku düvel gösterir. Binaenaleyh, devletin hâkimiyeti meselesi tam manasıyla, bir hukuku esasiye meselesi değildir.

II . Hâkimiyet meselesinin meydana koyduğu ikinci esasî mesele, devlette, devlet içinde hakimiyet meselesidir. Bu doğrudan doğruya hukuku esasiyeye taallûk eder.

Hukuku ammenin ve hukuku düvelin hudutlarını tayin ettiği hâkimiyet, kime aittir ?

Şunu söylemek lâzımdır ki; devlet, bir hukukî mefhumdur. Hakikatte idare edenler hâkimiyeti istimal ederler. O halde, devlette idare edenler kimler olmalıdır ? Siyasî kuvvetin meşru olabilmesi için, devletin, mücerret hâkimiyeti, fiilen kime tevdi olunmalıdır? İşte bu suallere cevap veren, demokrasi prensibidir.

DEVLET ŞEKİLLERİ

Tarihin ve hukukun tetkiki, bize hâkimiyetin başlıca üç muhtelif tarzda kullanıldığını göstermektedir.

I. Hükümdarlık (monarşi) - Hâkimiyet, "kral, imparator, şah, padişah, prens, emir" gibi muhtelif unvanlar alabilen hükümdara, yalnız bir şahsa münhasırdır. Hâkimiyeti tatbik eden devletin bütün memurları yalnız bir adam namına hareket ederler.

Devletin son iradesini, yalnız hükümdar izhar eder.

Hükümdar, yalnız batına, devleti sevk ve idare eder ve her şeyi o emrederse öyle bir devletin hükümetine, hükümeti mutlaka denir. Böyle bir devlette hükümdar "devlet benim" der; muharebe ilân eder, sulh akdeder, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin varidatını istediği gibi sarf eder, hülâsa memleket onun malikânesidir.

Eğer hükümdar, kanunları hazırlayan, millet vekillerinden mürekkep bir Meclis kabul etmişse, o zaman meşrutî hükümet olur. Bu şekil hükümette dahi, nihayet, yine her şey, hükümdarın son sözüne bağlıdır. Hükümeti meşrutada hükümdarlar bir vatandaşa bir hükümet teşkil ettirir; memleketi onunla idare eder. İngiltere; Belçika, İtalya meşrutî hükümetlerdir.

II . Oligarşi - Bu tarz hükümette hâkimiyet birkaç kişinin, birkaç ailenin veya bir sınıf halkın elindedir. Aristokrasi, oligarşinin başka bir şeklidir; bunda da hâkimiyet, zadeğânın elindedir.

III. Demokrasi (halkçılık) - Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde, hâkimiyet, halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millette olduğunu, başka yerde olmayacağını iltizam eder. Bu suretle demokrasi prensibi, siyâsî kuvvetin, hâkimiyetin, menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir.

Demokrasinin tam ve en bariz hükümet şekli Cumhuriyet' tir.

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN MUHTEVİYATI

Demokrasi esası, bugün asrî teşkilâtı esasîyenin umumî farikası gibi görünmektedir.

Hükümdarlık ve oligarşi, artık zamanı geçmiş arızî tekillerden başka bir mahiyette telâkki edilemezler. Gerçi, henüz batlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat bunların hemen hepsi, demokrasi prensibini kabul etmektedir. Artık hâkimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek hükümdar enderdir.

Bir milletin, ameli olarak, demokrasi prensibini ilân etmesi o millet ekseriyetinin içtimaî kuvvetinin bir neticesidir. Millet, kâfi derece kuvvetli olunca, kuvvet ve kudreti eline alır. Bu hâdise bazen ihtilâl ile ve bazen de hükümdarla muslihane bir anlatma ile husul bulur.

Artık bugün, demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır.

Yirminci asır, birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür.

Rus çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve Hilâfeti, Almanya ve Avusturya - Macaristan İmparatorlukları bunların başlıcalarından dır.

Bundan başka, demokrasi ile idare olunan Portekiz gibi mutedil hükümdarlıkların, demokrasinin daha bariz bir tekilde tatbikini tazammum eden cumhuriyet muvacehesinde silindiği görüldü.

En nihayet, bugün, İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha iyi tanzim olunmuş bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi yolunda, çalıştıkları görülmektedir.

Demokrasi fikri, asrî teşkilâtı esasîyenin bir farikası olduğu halde, fikir çok eskidir.

Demokrasi fikrinin muhteviyatı ve mânası hakkında lâıykıyla tenevvür için onun kısaca tarihini hatırlatmak faideli olur.

Bundan en aşağı 7000 sene evvel, Mezopotamya'da , ilk beşeriyetin medeniyetlerinden birini kuran Sümer, Elam ve Akat kavimlerinde demokrasi prensibi tatbik olunmuştur. Filhakika, bu Türk kavimler, müttehit bir cumhuriyet teşkil etmişlerdir. Bundan sonra, Atina ve Isparta gibi Yunan şehirleri, bir nevi demokrasi ile idare olunurlardı.

Roma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.

Türk milleti en eski tarihlerinde, meşhur kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet reislerini intihap etmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar merbut olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, Türklerin teşkil ettikleri devletlerde, başlarına geçen padişahlar, bu usulden ayrılarak müstebit olmuşlardır.

Kralların ve padişahların istibdadına, dinler mesnet olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle, ilâhî hukuka istinat etmişlerdir. Hâkimiyet, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allah'a karşı mesuldür. Kudret ve hâkimiyetinin hududu yalnız din kitaplarında aranabilir. İlâhî hukuka müstenit bir mutlakiyet kaidesi önünde, demokrasi prensibinin, ilk aldığı vaziyet mütevazıdır. O, evvelâ hükümdarı devirmeğe değil, onun yalnız kuvvetlerini tahdide, mutlakiyeti kaldırmağa çalıştı. Bu çalışma 400 - 500 sene evvelinden başlar. Evvelâ, kuvvetin millettten geldiği ve kuvvet gayri muktedir bir ele düşerse onun istirdat edilebileceği, bu kuvvetin milletin vekillerinden mürekkep meclis tarafından kullanılması lâzım geleceği ifade olundu.

On altıncı asırda demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için, siyasî mücadele vasıtası olarak kullanıldı.

Bu mücadelelerde en nihayet ortaya atılan fikirler şunlardan ibaretti "Kuvvet millete aittir. Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir. Bazı ahvalde geri alabilir."

On sekizinci asırda idi ki; demokrasi fikri, mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan aldı.

Demokrasi prensibi, hâkimiyeti millîye prensibi şekline girdi ve hukuku esasiyeye geçti. Artık, milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya hâkimiyet tecezzi ve ferağ edilemez fikri çıktı. Bu fikri şöyle izah ettiler : Hâkimiyet, fertlerin iradesi fevkinde, fertlerin teşkil ettikleri milletin müşterek şahsiyetine raci, umumî, maşerî iradedir. Binaenaleyh hâkimiyet birdir, cüzülere ayrılamaz ve hâkimiyetin ifade ettiği maşerî irade, onun sahibi olan müşterek şahsiyet, millet tarafından, hiçbir vakit, başkasına devir ve ferağ edilemez.

Demokrasi prensibi : Hâkimiyeti istimal eden vasıta ne olursa olsun, esas olarak, milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir: Bu noktayı, birkaç kelime ile izah edelim :

a) Demokrasi esas itibariyle siyasî mahiyettedir. Demokrasi, bir içtimai muavenet veya bir iktisadî teşkilât sistemi değildir. Demokrasi maddî refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye vatandaşların, siyasî hürriyet ihtiyacını uyutmayı istihdaf eder. Bizim bildiğimiz demokrasi, bilhassa siyasîdir; onun hedefi, milletin idare edenler üzerindeki murakabesi sayesinde, siyasî hürriyeti temin etmektir. ;

b) Demokrasinin birinci hassasiyle müşterek ikinci bir hassası daha vardır. O da şudur : Demokrasi, fikrîdir; bir kafa meselesidir. Her halde, bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de, bir adalet muhabbetini ve ahlâk fikrini icap ettirir. Demokrasi, memleket aşkıdır, aynı zamanda babalık ve analıktır.

c) Demokrasi, esasında ferdîdir; bu vasıf vatandaşın hâkimiyete, insan sıfatıyla, iştirak etmesiyledir.

d) En nihayet, demokrasi, müsavâtperverdir ; bu vasıf, demokrasinin, ferdi olması vasfının zarurî bir neticesidir. Şüphesiz bütün fertler aynı siyasî hakları haiz olmaktadırlar. **"Demokrasinin bu ferdî ve müsavâtperver vasıflarından, umumî. ve müsavi rey prensibi çıkar."**